

Spinnendoders

De zomer van 1967 was er een van het ouderwetse soort: veel zonnige, warme dagen. De lunchpauze en de warmste tijd van de dag vielen samen, een zonnig zuidhellinkje lag vijf minuten gaans van mijn broodheer verwijderd en al deze factoren vroegen om benut te worden. Van oudsher werd het zuidhellinkje geëxploiteerd door een kolonie spinnendoders. Vroeger passeerde ik dit spinnendodersdorp meermalen per week. Het vormde een voor een rijwiel moeilijk te nemen obstakel, ik moest dus van de fiets af en het voordeel daarvan was, dat ik de rood-zwart gekleurde zwoegers opmerkte.

Na de drukte van de nestkasten besloot ik de spinnendoders eens op mijn gemak te bekijken, gewapend met een fototoestel. Ik bracht er kostelijke uurtjes door. Het droevige was, dat de uren te kort waren. 60 minuten is niet lang, vooral niet, als je een spinnendoder wilt volgen in zijn 'struggle for life'.

De hoofdmacht werd gevormd door rood-zwarte spinnendoders, die ik indertijd determineerde als een *Priocnemis*-species, maar toen was de nieuwe Wetenschappelijke Mededeling nr. 67 er nog niet! Ze sjouwden met vele exemplaren op het zanderige stukje Stakenbergerheide. De meeste vlogen schokkend over of liepen hotsebotsend door de struikheide. Enkele waren reeds in het bezit van een eiwitrijke, welgedane vrouwtjesspin, die ik met mijn gebrekkige kennis thuisbracht als een der wolfsspinnen. In tegenstelling tot hun zoekende soortgenoten liepen dezen achteruit,

de verlamde spin met zich meezeulend. Ik begreep (en begriep) nooit, waarom de spinnendoders zo'n lange weg aflegden, om hun prooi onder te brengen. Naar mijn idee kon zo'n spin, nadat haar de verlamende steek was toegebracht, onmiddellijk onder de grond worden gebracht. De schacht moest immers nog worden gegraven, dus waarom nog zo'n eind gelopen? (afb. 1).

Was het transport naar de zin van de spinnendoder ten einde, dan werd de spin meestal in een takje van de struikheide opgehangen. Opmerkelijk was, dat de wesp dan steeds bleef heen en weer lopen door de struikheide, telkens weer terugkomend om de spin te betasten. Naar mijn idee, was dit een oriëntatieroute en had het tot doel, de verblijfplaats van de spin goed in het geheugen te prenten. Meestal dichtbij, variërende van enkele centimeters tot luttele decimeters werd de schacht gegraven (afb. 2). De diepte bedroeg in de regel 5 à 6 cm. Kwam de spinnendoder een obstakel tegen in de vorm van een, voor haar niet te transporteren steentje, dan werd er vlak daarnaast opnieuw begonnen. Daarna werd de prooi, die dikwijls met enige moeite werd teruggevonden, van haar hoge verblijfplaats opgehaald en achteruitlopend naar de pas gegraven schacht versleept (afb. 3).

Altijd, en dat miste nooit, werd de spin vlak voor haar begrafenis, nog even losgelaten en dook de wesp eerst nog de schacht in. Was dit, om te controleren, of er zich geen indringers in bevonden? (afb. 4).

Fig. 1

Fig. 2

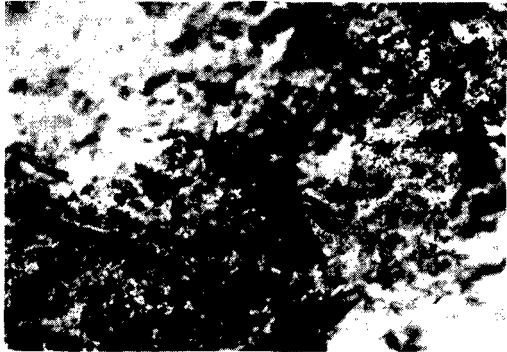

Fig. 3

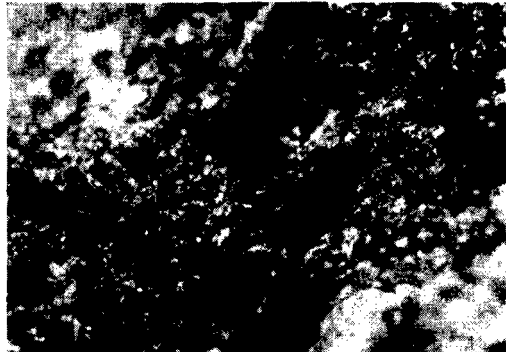

Fig. 4

Daarna werd de prooi opnieuw beetgepakt en, wederom, achteruit lopend, het gat ingetrokken. De spinnendoder bleef hierna vrij lang beneden en benutte dit natuurlijk om een ei in het spinnelijf te leggen. Ze verscheen hierna weer naar buiten en stortte de gang weer dicht, de oppervlakte werd aangeharkt en niemand kon zien, dat er zich hieronder een graf zowel als een wieg bevond! Voor zover ik kon nagaan, werd zo'n schacht maar één keer gebruikt.

Natuurlijk kon ik het niet nalaten, enkele spinnen weer op te graven. Ik had eens gelezen, dat een wesp haar ei *op* een spinnelijf bevestigde. Ik kon echter, hoewel ik een 10x vergrotende loep gebruikte, nooit een ei terugvinden. Een andere lezing, nl. dat het ei *in* de longzak van de spin wordt gelegd, leek mij daarom aannemelijker. De verlamming van de opgegraven spinnen bleek zeer tijdelijk te zijn. Na enkele uren waren de opgegraven spinnen weer springlevend en wandelden ze - met ei - weer weg. Er moeten daarom factoren zijn, die de verlamming verlengen, als ze ondergronds zijn opgesloten.

Tijdens het waarnemen bemerkte ik, dat de nog prooi-loze spinnendoders dikwijls hun lichaam om hun lengte-as een kwartslag draaiden, zodanig, dat het zwart-rode achterlijf goed zichtbaar werd en deze zijde werd dan in een zo gunstig mogelijke hoek ten opzichte van de zon gebracht. Deze houding werd dikwijls aangenomen en gebeurde bij voorkeur, als de wesp onder tegen een glooiing zat.

Ter plaatse stonden ook de nietige bloemetjes van de heidespurrie. Eénmaal zag ik daar een spinnendoder aan hangen: een plaatje op zichzelf. Jammer genoeg duurde dit gebeuren maar enkele seconden, te

kort om het op de gevoelige plaat vast te leggen.

Op één der laatste dagen, die ik bij de spinnendoders doorbracht, zag ik, hoe een wesp een schacht aan het graven was. Omdat ik nog een foto wilde nemen van een gravend dier, wachtte ik met het toestel voor mijn ogen op het moment, dat de wesp er uit zou komen. Door de zoeker en dus met inschakeling van het balgapparaat zag ik de wesp uit de schacht te voorschijn komen met, naar ik aanvankelijk meende, een grote kiezelsteen. Al gauw bemerkte ik echter, dat het een spin was. Het bleek dus dat in dit geval een spin was opgegraven en deze handeling had ik nog niet eerder waargenomen. Was het een luie buurvrouw, was de prooi slechts tijdelijk begraven geweest of werd toevallig bij het graven van de schacht de spin aangetroffen? (afb. 5). Jammer genoeg was het uurtje weer om en kon ik de afloop niet te weten komen.

Het graven van de schachten geschiedde willekeurig, d.w.z. dat geen rekening werd gehouden met de stand van de zon. Wel merkte ik op, dat de spinnendoders bij voorkeur begonnen te graven op een plekje, waar het terrein al was geplooid. Dit kon een schoenafdruk zijn of het begin van een natuurlijk glooiinkje. Er was natuurlijk nog veel meer te zien tijdens de zonnige uurtjes. Ik zag een zeer bedrijvige, geheel zwarte wesp, zijn schacht net dichtmaken en ik viste daar een nog spartelende kakkerlak uit op. Verder vlogen daar nog kleine wespjes of vliegjes rond, die als hefschroefvliegtuigen boven de nederzetting hingen en die ik dikwijls zag verdwijnen in een nestgang, als de wesp bezig was haar prooi op te halen.

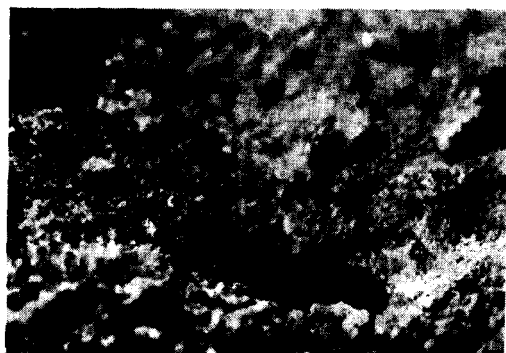

Fig. 5

Het fotograferen viel niet mee. Door het gebruik van de balg moest ik konsekventies doen aan dieptescherpte, in verband met tijd en diafragma. Spinnendoders zijn een zeer bedrijvig volkje. De geschiedenis is mij echter zeer gaan interesseren. Met behulp van de WM nr. 67 en een snellere film hoop ik dit seizoen nog eens mijn slag te slaan. Ik zal echter een ander terrein moeten opzoeken. De plaats van 1967 is opgerold en ten offer gevallen aan de recreatie. Dit jaar zullen picknickende families hun vrije tijd doorbrengen op de ruïnes van het spinnendodersdorp aan de Stakenbergweg.

W. J. N. M. Verholt

Bekogeld met 'Lange vingers'

Deze winter is het 'lawaaierig' in de lucht. De watervogels zijn onrustig en wat we hier nog niet eerder zó talrijk zagen aan de IJsseloever, dat zijn de massa's wilde ganzen. In grote groepen zien we deze vogels in westelijke richting trekken en meestal blijft het bij het opmerken. Maar wanneer er een berichtje komt: Canadese ganzen bij de Koerhuisbeek', dan is een fietstochtje door de vrieskou de moeite waard.

De IJssel kan nu het vele water van de beken niet meer verwerken, zodat op de plaats waar de Dortherbeek in de Koerhuisbeek stroomt, een meer is ontstaan. Slechts een klein gedeelte van de weilanden staat nog niet onder water. En daar, op het drooggebleven gras, stonden elf Canadese ganzen.

De prachtige vogels zijn opmerkelijk groter dan onze andere ganzensoorten, vooral als ze hun lange zwarte halzen rekken is hun formaat duidelijk te zien.

Eenmaal opgemerkt, kregen deze voor onze streek zeer zeldzame vogels veel belangstelling.

Ongeveer 50 meter van de weg Zutphen-Deventer bleven ze van 18-24 januari bivakkeren en de voorbijgaande natuurliefhebbers konden ze rustig gadeslaan. Ook langs de IJsseloever verzamelen zich steeds meer ganzen, zodat nu - eind januari - meer dan duizend ganzen de weilanden begrazen en bemesten. Zaterdagmiddag 27 januari gingen we langs de IJsseloever, tegenover Gorssel, de massa's vogels bekijken, die één zwart tapijt vormden op het water bij de ruïne van slot 'Nijenbeek'. De pont was wegens de hoge waterstand uit de vaart genomen, dus fietsten we, via de IJsselbrug bij Zutphen, richting Voorst over smalle dijkjes langs de IJsseloever. Overal was water en weiland, onderbroken door sleedoornhagen en wilgen. Boven ons vlogen de eerste watervogels, krijsende meeuwen en tientallen eenden en even later de eerste groepjes wilde ganzen. De fietsen werden nu tegen een hek gezet en over het dijkje liepen we verder, verschole achter de sleedoornhagen.

Op het water zagen we letterlijk een zwarte massa, alsof een olievlek op de golven dreef, zoveel meerkoeten waren daar bijeen. Over een smal dijkje, ± 30 cm breed en een halve meter hoog, aan weerszijden door houtvlechtwerk beschermd, liepen we verder tot we de ganzen zagen. Achter een groep elzen bij een kolk, die een binnenmeertje was geworden, zagen we er meer dan duizend, Grauwe ganzen, maar ook Kolganzen en Rotganzen.